

Кім Віталій Олександрович,
аспірант,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Kim Vitaly,
Postraduate Student, Admiral Makarov National
Shipbuilding University,
<https://orcid.org/0000-0002-8295-2261>

**СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ:
ЕКОНОМІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
BUSINESS PROCESS MANAGEMENT SYSTEM IN THE AGRICULTURAL SECTOR:
ECONOMIC MONITORING AND DEVELOPMENT VECTORS**

Кім В. О. Система управління бізнес-процесами в аграрній сфері: економічний моніторинг та вектори розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 4. С. 181 – 186.

Kim V. Business process management system in the agricultural sector: economic monitoring and development vectors. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 4, pp. 181 – 186.

Визначено, що бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють сукупність дій, спрямованих на вирішення завдань збалансованого розвитку усіх компонент агропромислового виробництва шляхом реалізації своїх можливостей різними виробниками даної сфери. Також бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють різні види дій, пов'язаних із виробництвом, зберіганням і постачанням сільськогосподарської та продовольчої продукції, а також із забезпеченням населення даною продукцією; враховуючи соціальні взаємозв'язки та соціальну інфраструктуру (транспорт, торгівля, громадське харчування, тощо). У такому контексті можна узагальнити, що структура аграрної сфери виходить за рамки сільськогосподарського виробництва. Досліджено, що систему управління бізнес-процесами в аграрній сфері можна розглядати на різних рівнях: глобальному (світова економіка), національному (рівень країни), регіональному або територіальному (рівень окремих областей або територіальних громад) та локальному (рівень окремих виробників сільськогосподарської продукції).

Ключові слова: аграрна сфера, бізнес-процес, система управління, вектори розвитку.

The development of agribusiness is an essential component of the national economy of Ukraine and the basis for the intellectual specialization of its regions. The agrarian sphere ensures not only food security but acts as a platform for ensuring energy, environmental, and, in general, the economic security of Ukraine to current conditions is quite relevant.

The purpose of the article is to discuss the economic monitoring of the business process management system of the agrarian sector of Ukraine and the identification of development vectors.

It was outlined that the business processes of the agrarian sphere encompass the complexity of actions aimed at solving the tasks of balanced development of all components of agro-industrial production by realizing the capabilities of more efficient producers in this sphere. Also, the business processes of the agrarian sphere include various types related to the production, storage, and supply of agricultural and food products, as well as providing the population with these products, considering social relationships and social infrastructure (transport, trade, catering, etc.). In this context, it is possible to generalize that the structure of the agricultural sphere goes beyond agricultural production. The grouping of regulatory normative documents of the business process management system in the agrarian sphere, related to the reforms and programs envisaged by the Sustainable Development Strategy "Ukraine - 2020", was carried out. The dynamics of the structural shares of the gross added value for 2010-2021 proved the growing importance of the agrarian sphere in the structure of the formation of the gross added value of Ukraine because the specific weight of the type of economic activity "agriculture, forestry and fishing" increased by 4% during the studied period. Furthermore, it has been studied that the management system of business processes in the agrarian sphere can be considered at different levels: global (world economy), national (country level), regional or territorial (level of individual regions or territorial communities), and local (level of individual producers of agricultural products).

Keywords: agrarian sphere, business process, management system, development vectors.

Вступ

Розвиток агробізнесу є важливою складовою національної економіки України та підґрунтям для смарт спеціалізації окремих її регіонів. Аграрна сфера, основою якої є сільське господарство, забезпечує не тільки продовольчу безпеку, а виступає платформою для забезпечення енергетичної, екологічної та, в цілому, економічної безпеки України. Саме тому здійснення економічного моніторингу системи управління бізнес-процесами аграрної сфери та визначення векторів розвитку відповідно до сучасних умов є досить актуальним.

Економічний моніторинг системи управління бізнес-процесами аграрних підприємств здійснювався науковцями: Вінченко І.І., Горобець Н.М., Дьяченко Н.К., Іртіщева І.О., Крамаренко І.С., Мироною О.О., Стариковською Д.О., Стегней М.І., Трусовою Н.В., Хомяковою Д.О. та ін.

© Кім Віталій Олександрович, 2022

Незважаючи на всі результати досліджень сфері моніторингу, система управління бізнес-процесами сільськогосподарських підприємств залишається недостатньо проаналізованою в сучасних умовах. Саме тому здійснення економічного моніторингу системи управління бізнес-процесами аграрної сфери України та визначення векторів розвитку є досить актуальним.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою статті є процес здійснення економічного моніторингу системи управління бізнес-процесами аграрної сфери України та визначення векторів розвитку.

Виклад основного матеріалу

За різними оцінками, агропромисловий комплекс формує до 20 відсотків валової доданої вартості національної економіки України і виступає бюджетоформуючою сферою, адже питома вага даного комплексу у зведеному бюджеті України сягає 12 відсотків, а його частка у структурі експорту перевищує одну третину [1].

За 2021 рік частка сільського, лісового та рибного господарства у валовій доданій вартості України склала 12,4% (табл. 1).

Таблиця 1. Валова додана вартість України за видами економічної діяльності

Показники	2010	2015	2018	2019	2020	2021	Приріст 2021-2010
Валова додана вартість (основні ціни)	992175	1689387	3017896	3421628	3626725	4691619	3699444
Сільське, лісове та рибне господарство	82948	239806	360998	356563	393077	580519	497571
Промисловість	250774	393142	748054	790638	758738	1129086	878312
Будівництво	36648	38928	81259	107430	119441	151826	115178
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	162171	273989	471618	525974	588365	755201	593030
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	87269	134978	227140	264689	262453	303614	216345
Тимчасове розміщування й організація харчування	10105	11946	25112	35311	30834	38002	27897
Інші види економічної діяльності	362260	596598	1103715	1341023	1473817	1733371	1371111
Валова додана вартість (основні ціни)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Сільське, лісове та рибне господарство	8,4	14,2	12,0	10,4	10,8	12,4	4,0
Промисловість	25,3	23,3	24,8	23,2	20,9	24,1	-1,2
Будівництво	3,7	2,3	2,7	3,1	3,3	3,2	-0,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,3	16,2	15,6	15,4	16,2	16,1	-0,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8,8	8,0	7,5	7,7	7,2	6,5	-2,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	1,0	0,7	0,8	1,0	0,9	0,8	-0,2
Інші види економічної діяльності	36,5	35,3	36,6	39,2	40,7	36,9	0,4

Джерело: сформовано на підставі [2].

Динаміка структурних часток валової доданої вартості за 2010-2021 роки доводить зростання вагомості аграрної сфери у структурі формування валової доданої вартості України, адже питома вага виду економічної діяльності «сільське, лісове та рибне господарство» за досліджуваний період збільшилася на 4%. Відбулися структурні зрушення у формуванні валової доданої вартості за рахунок збільшення частки виду економічної діяльності «сільське, лісове та рибне господарство» та зменшення часток промисловості, будівництва, торгівлі, транспорту, тимчасового розміщування й організації харчування.

Розвиток бізнесу в аграрній сфері України виступає важливою складовою національної економіки. В кризових умовах, спричинених війною та наслідками пандемії COVID-19, аграрному бізнесу доводиться докласти титанічних зусиль заради виживання. Попередньо встановлені обмеження на пересування, вимога ізоляції населення у зв'язку з поширенням пандемії вже ніби подолані, та повномасштабне вторгнення росії поставило перед вітчизняними аграріями нові випробування. Налагоджені бізнес-процеси та логістичні ланцюги в аграрній сфері почали руйнуватися, багато посівних площ, аграрних об'єктів і техніки зазнали пошкоджень за рахунок бомбардувань та мінування території. Така ситуація вимагає від представників агробізнесу роботи та використання нових механізмів функціонування через відновлення й вдосконалення логістики та активізацію співробітництва з іноземними партнерами, релокацію бізнесу тощо.

Функціональне навантаження понять «підприємництво» та «бізнес» в системі управління бізнес-процесами в аграрній сфері в умовах розвитку суспільства охоплює ще одне поняття – «бізнес процес». Під даним визначенням розуміють «набір логічно взаємопов'язаних дій або завдань, виконання яких призводить до очікуваного результату. Тому практично всі процеси організації можна віднести до бізнес-процесів» [3]. Таким чином, можна узагальнити, що бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють сукупність дій, спрямованих на вирішення завдань збалансованого розвитку усіх компонент агропромислового виробництва шляхом реалізації своїх можливостей різними виробниками даної сфери.

Аналізуючи поняття аграрної сфери, слід погодитися із думкою вчених І. Цимбалюк та Л. Риковської, які визначають аграрну сферу «як аграрний сектор економіки держави у взаємозв'язку з соціальною інфраструктурою сільської місцевості» [4]. Такий підхід до трактування аграрної сфери дозволяє визначити її узагальнюючу роль серед інших дотичних категорій (рис. 1).

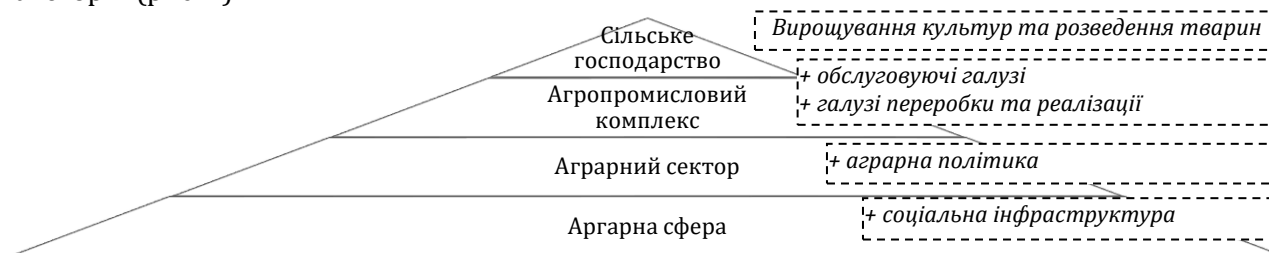

Рис. 1. Узагальнююча роль аграрної сфери

Джерело: [4].

Таким чином, бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють різні види дій, пов'язаних із виробництвом, зберіганням і постачанням сільськогосподарської та продовольчої продукції, а також із забезпеченням населення даною продукцією; враховуючи соціальні взаємозв'язки та соціальну інфраструктуру (транспорт, торгівля, громадське харчування тощо). Отже, структура аграрної сфери виходить за рамки сільськогосподарського виробництва.

Виокремлюють ще поняття «агробізнес це галузь, підприємства та галузь дослідження ланцюжків вартості в сільському господарстві та в біоекономіці, у цьому випадку його також називають біобізнесом або біопідприємством. Основною метою агробізнесу є максимізація прибутку при стабільному задоволенні потреб споживачів у продуктах, пов'язаних із природними ресурсами, такими як біотехнології, ферми, продукти харчування, лісове господарство, рибальство, паливо та волокна – як правило, за винятком невідновлюваних ресурсів, таких як видобуток» [5].

На жаль, в Україні певний період був негативний досвід щодо формування справедливих засад і сприятливих умові для ведення бізнесу, в тому числі в аграрній сфері. Ситуація почала змінюватися паралельно із запровадженням реформ щодо децентралізації та прийняттям Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», у якій були чітко визначені майбутні орієнтири для нашої держави: розвиток; безпека; відповідальність; гордість. У напрямку кожного стратегічного орієнтиру було визначено перелік необхідних реформ та програм [6].

Таким чином, з 2015 року в Україні почали здійснюватися реформи і запроваджуватися програми розвитку в різних сферах і напрямках, що однозначно знайшло відображення й у системі управління бізнес-процесами в аграрній сфері, на яку значний вплив мала низка прийнятих нормативних документів (табл. 2).

Систему управління бізнес-процесами в аграрній сфері можна розглядати на різних рівнях: глобальному (світова економіка), національному (рівень країни), регіональному або територіальному (рівень окремих областей або територіальних громад) та локальному (рівень окремих виробників сільськогосподарської продукції).

Миронова О.О. зазначає, що орієнтація агропромислових організацій на ефективне виконання окремих функцій призвела за минулі десятиліття до локальної оптимізації та удосконалення функціональних областей. Завдяки застосуванню нових інформаційних і комунікаційних технологій у бухгалтерському обліку, виробництві або логістиці, а також реалізації нових організаційних концепцій, наприклад, виведення за рамки підприємства його окремих допоміжних функцій, значно підвищилися продуктивність праці і якість кінцевої

продукції. Однак, внаслідок локальної оптимізації функціональних областей, відійшов на задній план загальний контекст виробничих функцій. Чим автономніше стають функціональні області, тим вище витрати на узгодження та координацію між ними. Використання сучасних інформаційних технологій, само по собі, не вирішує ці структурні проблеми, а тільки згладжує їхні симптоми, зменшує тривалість процесів узгодження за рахунок інформатизації внутрішньої комунікації підприємства [10, с. 22.].

Таблиця 2. Регулюючі нормативні документи системи управління бізнес-процесами в аграрній сфері, пов'язані з реформами та програмами, передбаченими Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020»

Документ	Коротка характеристика
Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року	«Метою Програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного, соціально спрямованого розвитку аграрного сектору економіки, стабільного забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною, а населення – високоякісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства».
Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року	«Метою Стратегії є визначення стратегічних напрямів державної політики щодо зрошення та дренажу, забезпечення сталого екобалансованого розвитку землеробства в Україні».
Концепція розвитку сільських територій	«Метою Концепції є створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку шляхом: диверсифікації економічної діяльності; збільшення рівня реальних доходів від сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на селі; досягнення гарантованих соціальних стандартів і покращення умов проживання сільського населення; охорони навколишнього природного середовища, збереження та відновлення природних ресурсів у сільській місцевості; збереження сільського населення як носія української ідентичності, культури і духовності; створення умов для розширення можливостей територіальних громад села, селища для розв'язання існуючих в них проблем; приведення законодавства у сфері сільського розвитку у відповідність зі стандартами ЄС».
План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій	Чітко визначено перелік заходів, їх зміст, строки виконання, відповідальні органи, індикатори оцінки результативності виконання.

Джерело: [1; 7; 8; 9].

За даними Державної служби статистики України в структурі українського експорту за 2021 рік 18,1% припало на зернові культури і 10,3% на жири та олії. А за попередній 2020 рік – 19,1% припало на зернові культури і 11,7% на жири та олії [14].

Слід зазначити, що серед топ-п'яти регіонів України, що забезпечують експорт товарів, знаходиться Миколаївська область, яка спеціалізується на вирощуванні й експорті продуктів рослинного походження, а також продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості. Миколаївська область характеризується високим рівнем покриття експортом імпорту, відповідний коефіцієнт за 2021 рік становив 2,9. Регіональний розріз дослідження даного коефіцієнта демонструє, що серед 25 досліджуваних регіонів тільки вісім областей (Закарпатська, Черкаська, Харківська, Одеська, Луганська, Львівська, Волинська, Київська області) та місто Київ не змогли переkritи імпорт обсягами експорту.

Незважаючи на зменшення відсоткової частки зернових культур, жирів і олії у загальній структурі експорту України у 2021 році порівняно із 2020 роком, в абсолютному вираженні відбулося нарощування розмірів експорту аграрної продукції. «Згідно з даними Державної митної служби України, за підсумками 2021 року Україна експортувала агропродовольства на суму \$27,9 млрд, майже на 25 % перевищивши рекордний показник 2020 року у \$22,4 млрд. За підсумками календарного 2021 року зафіксовано найбільші в історії України обсяги експорту пшениці – 20071 тис. т, м'яса птиці – 459 тис. т, заморожених ягід та інших фруктів – 76 тис. т, макаронних виробів – 38 тис. т» [15].

В будь-яких умовах та на будь-якому етапі соціально-економічного розвитку важливим є питання безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, а отже і безпечності та якості аграрної продукції. В цьому контексті важливою є інформація законодавчої бази, яка регулює санітарні та фітосанітарні заходи.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року, ґрунтується на спільних цінностях, які стосуються і системи управління бізнес-процесами в аграрній сфері.

Євроінтеграційні орієнтири України вимагають від вітчизняного агробізнесу дотримання ряду санітарних та фітосанітарних заходів у контексті забезпечення безпечності та якості аграрної продукції. Регламентуванням таких заходів в Україні займається Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), яка також адаптує реалії національної аграрної економіки до вимог ЄС та наближає нас до світових стандартів якості та безпечності харчових продуктів. Держпродспоживслужба покликана контролювати весь продовольчий ланцюг «від лану до столу».

З 2016 року в Україні було прийнято ряд законодавчих актів, які регулюють сферу якості аграрної продукції та безпечності харчових продуктів, серед яких можна виокремити три найважливіші. Важливою складовою запровадженої в Україні системи захисту споживачів є можливість встановлення кожного окремого елемента інформаційного ланцюга просування кормів для тварин. Власне можливість відстежити ланцюг просування не може зробити безпечним продукт, проте така можливість створює інструменти керування ризиком, дозволяє за потреби встановити: першопричини зниження якості продуктів харчування, систему їх пересування. У підсумку, відстеження інформаційного ланцюга просування продуктів харчування дозволяє уникнути доведення до споживачів неякісних, шкідливих продуктів.

Таким чином, у операторів ринку харчових продуктів та представників агробізнесу існує декілька причин або спонукальних факторів для забезпечення інформаційного ланцюга відстеження просування продуктів харчування, які можна розділити на екзогенні (законодавство, вимоги та інформування споживачів, забезпечення можливості вилучення) та ендогенні (визначення причин невідповідності, принципи системи аналізу ризиків НАССР).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Визначено, що бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють сукупність дій, спрямованих на вирішення завдань збалансованого розвитку усіх компонент агропромислового виробництва шляхом реалізації своїх можливостей різними виробниками даної сфери. Також бізнес-процеси аграрної сфери охоплюють різні види дій, пов'язаних із виробництвом, зберіганням і постачанням сільськогосподарської та продовольчої продукції, а також із забезпеченням населення даною продукцією; враховуючи соціальні взаємозв'язки та соціальну інфраструктуру (транспорт, торгівля, громадське харчування тощо). Отже, структура аграрної сфери виходить за рамки сільськогосподарського виробництва.

Досліджено, що систему управління бізнес-процесами в аграрній сфері можна розглядати на різних рівнях: глобальному (світова економіка), національному (рівень країни), регіональному або територіальному (рівень окремих областей або територіальних громад) та локальному (рівень окремих виробників сільськогосподарської продукції).

Список літератури

1. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. №1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text>
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України-2021». Відповідальний за випуск Олег Прокопенко. Київ, 2022. 220 с.
3. Управління бізнес процесами (Business Process Management). URL: <http://surl.li/eofao>
4. Цимбалюк І., Риковська Л. Теоретичний аналіз сутності та складників дефініції «аграрна сфера». *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 4. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2017_4_4
5. Агробізнес. Вікіпедія. URL: <http://surl.li/erxqr>
6. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
7. Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 688-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>
8. Концепція розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>
9. План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80/print>
10. Миронова О. О. Особливості управління бізнес-процесами підприємств АПК. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2018. № 4 (12). С. 21–28.
11. Іртіщева І. О. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. Серія: *Економічні науки*. 2011. № 8. С.16–21.

12. Irtysheva I., Pavlenko O., Boiko Y., Stehnei M., Kramarenko I., Hryshyna N., Ishchenko O. Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. Issue 4. pp. 497–505.
13. Іртищева І.О. Стратегія розвитку фінансово-кредитного забезпечення агропродовольчої сфери України: монографія. Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2012. 256 с.
14. Державна служба статистики України. URL <https://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Україна четвертий рік поспіль оновила історичний рекорд аграрного експорту – \$30 млрд. URL: <http://surl.li/enbhd>

References

1. Kontsepsiia derzhavnoi tsil'ovoi prohramy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2022 roku. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2015). [The concept of the state target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2022. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. No 1437-p dated December 30, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text>
2. *Statystychnyj zbirnyk «Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy-2021»*. [Statistical collection «Agriculture of Ukraine-2021»]. (2022). in Oleh Prokopenko (ed.). Kyiv. Ukraine.
3. Business Process Management. Available at: <http://surl.li/eofao>
4. Tymbaliuk, I., Rykovs'ka, L. (2017). «Theoretical analysis of the essence and components of the definition «agrarian sphere». *Ekonomichnyj chasopys Skhidnoievropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. no. 4, pp. 13–19. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2017_4_4
5. Agribusiness. Wikipedia. Available at: <http://surl.li/erxqr>
6. Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina – 2020». Ukaz Prezydenta Ukrainy. (2015). [Sustainable development strategy «Ukraine – 2020». Decree of the President of Ukraine]. No 5/2015 dated January 12, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
7. Stratehiia zroshennia ta drenazhu v Ukraini na period do 2030 roku. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2019). [Irrigation and drainage strategy in Ukraine for the period until 2030. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. No 688-p dated August 14, 2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
8. Kontsepsiia rozvytku sil's'kykh terytorij. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2015). [The concept of development of rural areas. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. No 995-p dated September 23, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>
9. Plan zakhodiv z realizatsii Kontsepsii rozvytku sil's'kykh terytorij. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2017). [Plan of measures for the implementation of the Concept for the Development of Rural Territories. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. No 489-p dated July 19, 2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80/print>
10. Myronova, O. O. (2018). «Peculiarities of business process management of agribusiness enterprises». *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka»*. Serii: «Ekonomichni nauky». no. 4 (12), pp. 21–28.
11. Irtysheva, I. O. (2011). «Factoring as a direction of strategic development of financial support of the agro-food sector». *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva*. Serii: *Ekonomichni nauky*. No 8, pp.16–21.
12. Irtysheva, I., Pavlenko, O., Boiko, Y., Stehnei, M., Kramarenko, I., Hryshyna, N., and Ishchenko, O. (2022). «Evaluation of efficiency of regional public governance in the context of achieving goals of sustainable development». *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. Vol. 44. Issue 4. pp. 497–505.
13. Irtysheva, I.O. (2012). *Stratehiia rozvytku finansovo-kredytnoho zabezpechennia ahroprodovol'choi sfery Ukrainy* [Strategy for the development of financial and credit provision of the agri-food sector of Ukraine]. Design and printing. Mykolaiv. Ukraine.
14. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
15. For the fourth year in a row, Ukraine renewed the historical record of agricultural exports - \$30 billion. Available at: <http://surl.li/enbhd>

Стаття надійшла до редакції 08.11.2022 р.